

02.03.06 ÚVOD DO KOGNITIVNÍ GRAMATIKY

Webová stránka našeho kurzu: <www.novemberfund.org/cogling.htm> rozvrh, úkoly, handouty, odkazy

Dnes na hodině:

- Dokončíme úvod do úvodu: *profile a base*.
- Kategorizace z kognitivního hlediska. Prototypové pojetí významu.
- N. Bermel, "Sémantické rozdíly": kognitivní aspekty?
- Otázky na čtení? (Janda, "Kognitivní lingvistika"; Langacker, "Introduction")

Úkol:

- Čtení:
 - 1) Ungerer & Schmid, "Prototypes and categories [chapter 1]", 1-55. (A/nebo: "Kategorizace a význam", *Co na srdci, to na jazyku*, str. 67-91)
 - 2) Ronald Langacker. 1989. "Inside and Outside in Cora", kapitola 2 v *Concept, Image, and Symbol [CIS]*, 33-57.

Nezapomeňte! "Construal" (výklad/chápání), význam (encyklopedický, subjektivní), gramatika (jako lexikon) je "symbolická struktura", domény/oblasti

Profile a base: profil a základ/pozadí

Profile: The profile of an expression is what the expression designates. Profiling takes place against a domain, or domain matrix, some aspects of which may be essential to the conceptualization and which therefore constitute the base. All linguistic expressions profile something!

Base: The conceptual structure which provides the essential context for the conceptualization of a profiled entity. One or more domains (a domain matrix) can be relevant for the base of an expression (*nůž*).

Příklady (lexikální): "přepona (geom.)"; "ostrov"; "tatínek"; "sobota"; "dovolená (prázdniny)"; "cesta stoupá / cesta klesá" (perspektiva); "He has few friends in high places" / "He has a few friends in high places"; "bay (záliv) / cove (malá zátoka)" (*scope* = rozsah; sr. jezero / louže)

Další příklady (lexiko-gramatické nebo gramatické?):

- 1) "lampa nad stolem" / "stůl pod lampou"
 - 2) "There is a tree across the river" (2 interpretace)
 - 3) "'Paroubek sent Klaus a walrus" / "Paroubek sent a walrus to Klaus"
- > stejná situace, ale stejný význam? Chomsky: ano! Ale opravdu mají stejný profil, stejnou symbolizaci?

- "David sent Helena a letter" / "David sent a letter to Helena"
- "I baked her a cake" / "I baked a cake for her"
- *"Paroubek sent Antarctica a walrus" / "Paroubek sent a walrus to Antarctica"
- "Paroubek sent a walrus to the zoo" / "Paroubek sent the zoo a walrus"
- "I sent the library a book" / "I sent a book to the library"
- *"The footballer kicked the fence a ball" / "The footballer kicked a ball to the fence"
- *"I mowed her the lawn" / "I mowed the lawn for her"
- *"I cleared Bill the floor" / "I cleared the floor for Bill"

"A grammatical construction imposes and symbolizes a particular structuring of conceptual content" (Langacker)

Sr. koupit někomu něco / koupit něco pro někoho

Kategorizace z kognitivního hlediska

- Malý psycholingvistický pokus: NÁBYTEK / OVOCE / VŮZ (VOZIDLO)

- nábytek: lampa, psací stůl, klavír, skříň, křeslo, podnožka, židle
- ovoce: mango, banán, rajče, jablko, pomeranč, meloun, meruňka
- vůz/vozidlo: traktor, osobní auto, metro, invalidní vozík, džíp, tramvaj
 - > v americkém kontextu: Ungerer & Schmid, str. 13
 - > prototypové pojetí významu
 - > prototyp: "The most representative or most salient instance of a schema".

- E. Rosch(ová) 1973-5:

- ovoce, vozidlo, nábytek, ptactvo, zelenina, sport, hračka, zbraň, oblečení
- studenti více-méně souhlasí, které entity jsou "dobré" nebo "typické" reprezentanty dané kategorie (a které jsou "špatné" nebo "netypické")
- existuje škála (proto)typičnosti v každé kategorii (centrum — periferie)
- hranice mezi kategoriemi nejsou ostré ("fuzzy boundaries")

- Labov 1973: šálek, hrnek, mísa/miska, váza (U & Sch, str. 17)

- studenti identifikují obrázky: co to je?
- sr. "hrnec" / "kastrol" (o něco nižší?); batoh/batůžek, krosna, pingl, taška, ruksak, pouzdro (na foťák), brašna...
- situace (kafe, bramborová kaše, kytky): pragmatický kontext ovlivňuje kategorizování

- Subjektivnost ("construal"), zkušenostní základ; kategorie nejsou ani objektivně dané věci ani černobílé

- Gramatický prototyp: Langackerův pohled na pasivum ("pasivaci") v angličtině

- "That new bike must be wanted by someone"
- ? "That new bike is wanted by every kid on the street"
- ?? "That bike is wanted by my brother"
- * "A bike is wanted by me" ("I want a bike!")
- > *subject is definite and individuated*
 - "This wonderful view was enjoyed by the Vyvolení"
 - ? "A view was enjoyed by the Vyvolení"
 - ?? "Views were enjoyed by the Vyvolení"
- > *"by" object is indefinite and unindividuated*
 - "Jágr is liked by everyone (all of his fans) / by that fan / ??by the fan / ??by us / *by me"
- > *the verb is more of a prototypical action verb (or construed as such):* *resemble, *suit, *cost...
 - "Sheila was kicked / ?wanted / ??resembled by her mother"

>> gramatikálnost není černobílá, kategorizace (pojem prototypu) hraje určitou roli v gramatice, gramatické konstrukty jsou symbolické struktury se sémantickým obsahem

- Radiální významová síť: "ring" (Langacker, CIS, str. 3)

- významy v angličtině: prsten, kruh (v nose), aréna (cirkus, box), "mark left on table from glass", banda gangsterů ("drug ring")
- prototypický význam: kruhový předmět; prototypický předmět: prsten
- schematicnost významu (lexikálního i gramatického): kruhový předmět > kruhová entita
- význam slova "ring": "A speaker's knowledge of the conventional value of a lexical item cannot be reduced to a single structure, such as the category prototype. For one thing, not every lexical category has a single, clearly determined prototype. Even if there is such a structure, there is no way to predict exactly which extensions will achieve conventional status. The conventional meaning of a lexical item must be equated with the entire network, not with any single node." (Langacker)

Příští týden! Three "case studies" of grammatical prototyping: the radial network of meanings for the Russian genitive case (Janda), the prepositions 'inside' and 'outside' in Cora (Langacker), Russian verbs of motion (Nesset)